

Tycho Brahes *De nova stella* (1573) i Roskilde

En kort artikel om en speciel bog af Tycho Brahe, der befinder sig i Karen Brahes Bibliotek, Roskilde. Artiklen efterfølges af to forskeres beskrivelse af det håndskriftfragment, den er indbundet i.

Af Hans Michelsen

Den danske astronom Tycho Brahe gjorde sin store opdagelse, da han om aftenen den 11. november 1572 observerede en ny stjerne i stjernebilledet Cassiopeia.

“Den 11. november sidste år, da jeg efter solnedgang som sædvanlig betragtede stjernerne på den klare himmel, blev jeg opmærksom på, at der lige over mit hoved strålede en ny og ukendt stjerne som var meget tydelig i forhold til de andre.”¹

I dag ved vi så, at det var en supernova, som er en kraftig eksplosion fra en døende stjerne.

Opdagelsen beskrev han i den bog, der med forkortet titel kaldes *De nova stella*² (1573). Den blev smukt trykt af bogtrykker Lorentz Benedicht i København.

Tycho Brahes virksomhed udfoldedes på Hven, men han har en kort historie med Roskilde, hvor han var forlenet med Christian den Førstes kapel. Den ikke så glørværdige historie er allerede blevet fint beskrevet³. Endnu en brik til Tycho Brahes historie i forbindelse med Roskilde kan nu føjes til.

Tycho Brahes bog om den nye stjerne skal omtales her, fordi den som en del af Karen Brahes Bibliotek stod i Odense Adelige Jomfrukloster. I 1974 fusionerede Odense Adelige Jomfrukloster med Roskilde Adelige Jomfrukloster til Roskilde Kloster den Skeel-Juel-Brahe'ske Stiftelse. På klostret findes det inventar, der stod i Odense herunder også biblioteket med Tycho Brahes bog. Ligeledes findes der på klostret et maleri af Tycho Brahe.

Det skal slås fast, at Karen Brahe og Tycho Brahe ikke er nært beslægtede. Tycho Brahe levede fra 1546 til 1601 og Karen Brahe fra 1657 til 1736.

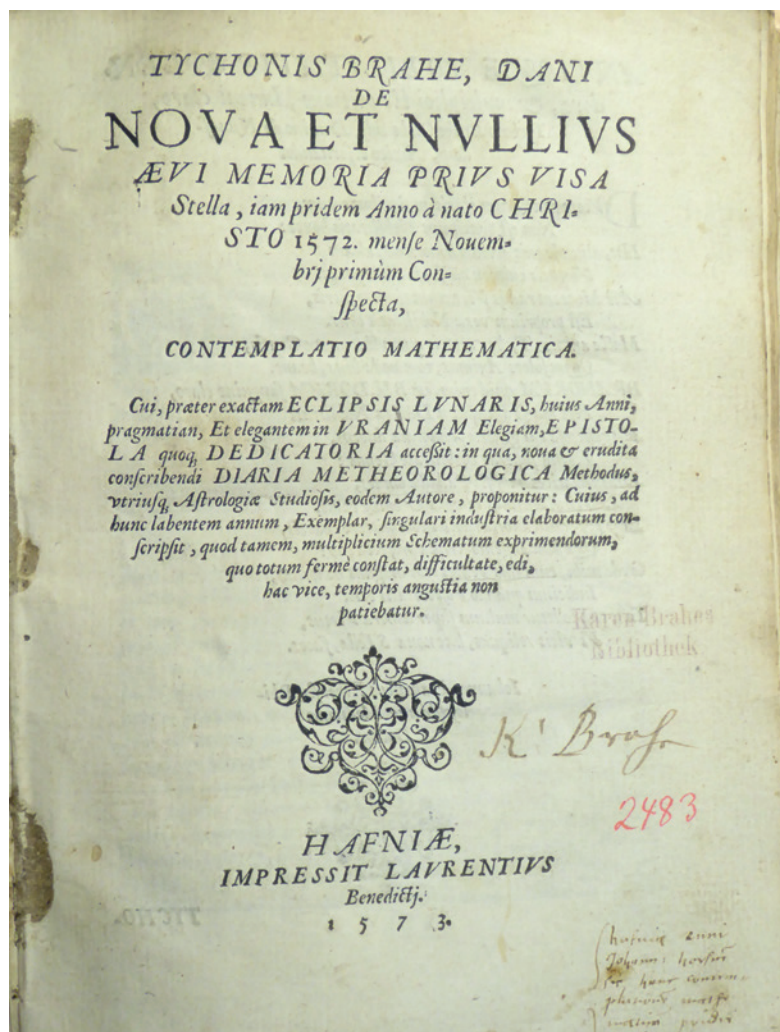
Karen Brahe var ud over at være en dygtig godsadministrator bl.a. en stor bogsamler. Hun oprettede Odense adelige Jomfrukloster, og indrettede biblioteket til klosterjomfrernes brug. Bøgerne måtte ikke fjernes fra biblioteket uden

Hans Michelsen, stiftsbibliotekar og bibliotekar ved Karen Brahes Bibliotek.

Titelblad Tycho Brahe:
De Nova et Nullius
Ævi Memoria Prius
Visa Stella, iam pridem
Anno a nato Christo
1572 mense Nouembrij
primum Conspecta...,
Hafniæ, Laurentij Ben-
edictj, 1573.

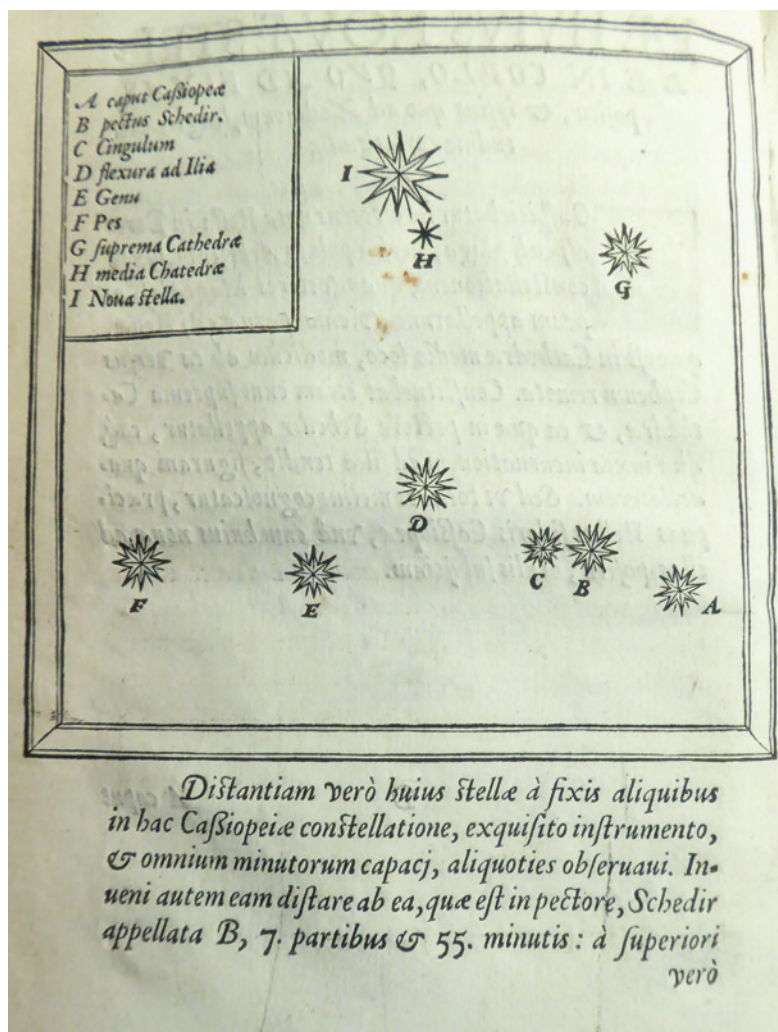
Eller Danskeren Tycho
Brahes matematiske
overvejelse over en ny
stjerne, som aldrig i
nogen tidsalders minde
har vist sig, men nu for
første gang blev obser-
veret i november må-
ned år 1572 efter Kristi
fødsel. Se oversættelse
af Chr. Gorm Tortzen i
Højdepunkter i dansk
naturvidenskab. 2002.
I tidens stil er Tycho
Brahes beskrivelse trykt
sammen med andre
værker, i denne udgave:
De nova stella Judicia.
Samme sted og år. (J.2).
Ad vaniloquum. Uden
sted og år. (U.8-3). Co-
pia Literarum. Frank-
furt am Main, 1645.
(U.6-5). Desuden fin-
des i bogen æredigte af
Hans Frandsen (1532-
1584) og Anders
Sørensen Vedel (1542-
1616) samt en fortale af
Johannes Pratensis. Fo-
to: Hans Michelsen.

patronessens billigelse. Som det var oppe i tiden, anskaffede Karen Brahe mange teologiske værker, herunder ligprædike-
ner, til sit bibliotek, men som den nysgerrige person, hun
også var, anskaffedes også juridisk, historisk og naturviden-
skabelig litteratur. På denne måde er *De nova stella* blevet
indlemmet i biblioteket.

Det er lykkedes at bevare Karen Brahens bibliotek sådan
nogenlunde samlet, som det var ved hendes død i 1736. Det
blev deponeret på Landsarkivet for Fyn fra 1907 til 2010,
hvorefter det flyttedes til Roskilde. Biblioteket kan benyttes
af forskere eller andre seriøse brugere.

Bogens indhold er naturligvis interessant for forskere og
naturvidenskabsfolk, men da bogen er indbundet i et gammelt
håndskrift på pergament, påkalder den sig også af den grund

Stjernebilledet Cassiopeia. Træsnittet fra *De nova stella* viser, hvor den nye stjerne viste sig i stjernebilledet Cassiopeia. Er markeret med et I. Foto: Hans Michelsen.

Karen Brahe (1657-1736). Maleri tilskrevet Jacob Coning (1699) på Roskilde Kloster. Affotograferet af Søren Lyder Jacobsen.

stor interesse. Derfor har middelalderforskere fra Syddansk Universitets Bibliotek studeret *De nova stella* for om muligt at identificere det håndskrift (eller fragment), den er indbundet i.

De første undersøgelser tyder på, at det håndskrift, der er brugt som omslag, antagelig kan dateres til midten/slutningen af 1200 tallet. Det er altså væsentligt ældre end den bog, det beskytter.

Oprindelig blev bøger spredt ved afskrifter foretaget i klostrenes skrivestuer, en langsommelig og dyr proces. Med opfindelsen af bogtrykkerkunsten ændredes dette radikalt. Mange håndskrevne bøger blev "til overs", og de endte ofte i en bunke i et hjørne hos en bogbinder. Når en bog så skulle indbindes, gik bogbinderen til bunken med pergamenthåndskrifter og fandt en passende størrelse, som blev skåret til og

Tycho Brahe (1546-1601). Malet som kopi af C.A. Jensen på Roskilde Kloster. Affotograferet af Søren Lyder Jacobsen.

Udforskningen af *De nova stella*. De to forskere Steffen Hope og Jakob Povl Holck sammen med Hans Michelsen. Foto Søren Lyder Jacobsen.

anbragt som omslag på bogen uden i øvrigt at have forbindelse med bogens indhold.

De nova stella er indbundet i et sådant håndskrift. Det er blevet interessant, fordi forskere fra Syddansk Universitetsbibliotek i forbindelse med et projekt om Tycho Brahe fandt interesse for de omslag (fragmenter af håndskrifter), som Tycho Brahes bøger var indbundet i. Syddansk Universitetsbibliotek har ikke selv *De nova stella*, så turen kom også til Karen Brahes bog.

Forskningsbibliotekar Jakob Povl Holck og historiker ph.d. Steffen Hope præsenterer efterfølgende nogle foreløbige konklusioner, før de egentlige forskningsresultater publiceres.

I den oprindelige katalogbeskrivelse af bogen hed det blot, at den er indbundet i et pergamenthåndskrift i sort, grønt og rødt. Nu kan forskerne berige denne beskrivelse væsentligt.

Undersøgelsen kaster et nyt og mere nuanceret blik på denne middelalderbog, der nok i sig selv er meget betydningsfuld, men som bliver endnu mere interessant, når om-

slagets indhold og historie tages med. Den viser også på denne måde, at en bog kan fortælle mange historier ud over det primære, nemlig forfatterens arbejde. I den følgende artikel redegøres for det fragment, der er brugt som bogbind.

Litteratur:

Brahe, Tycho: *De Nova Stella*. 1573. (Karen Brahes Bibliotek J.1).

Bruun Hansen, Gorm: Da Tycho Brahe gik i kloster.–i: *Historisk årbog for Roskilde Amt*, 2013, side 27-32, ill.

Bruun Hansen, Gorm: Tycho Brahe og Roskilde. –i: *Historisk årbog for Roskilde Amt*, 2011, side 11-24, ill.

Fysikkens filosofi. Fra Demokrit til Holger Bech Nielsen 2016. Heri: Tycho Brahe ser sin sindsoprivende Stella Nova, side 54-60, ill.

Højdepunkter i dansk naturvidenskab. Ved Jan Teuber. 2002. Heri: Tycho Brahe: Om den nye stjerne. På dansk ved Chr. Gorm Tortzen samt efterskrift ved Kristian Peder Moesgaard, side 26-52, ill.

Wittendorff, Alex: *Tyge Brahe*. Gad, 2006. 334 sider, ill.

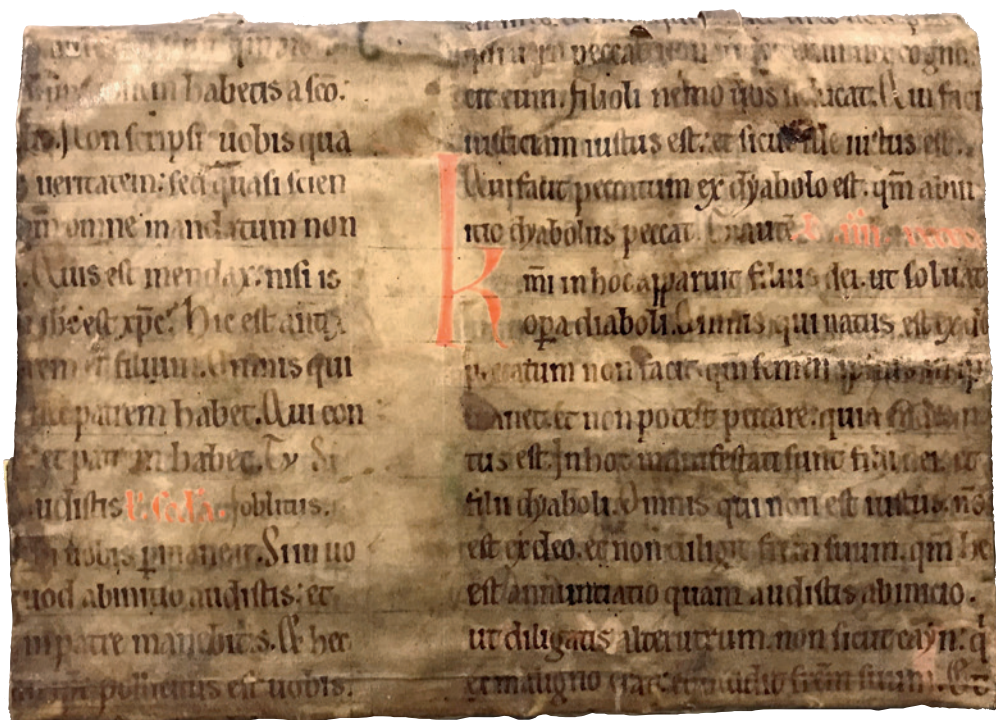
Links:

Roskilde Kloster (Karen Brahes Bibliotek): <https://www.roskildekloster.dk/karen-brahes-bibliotek>

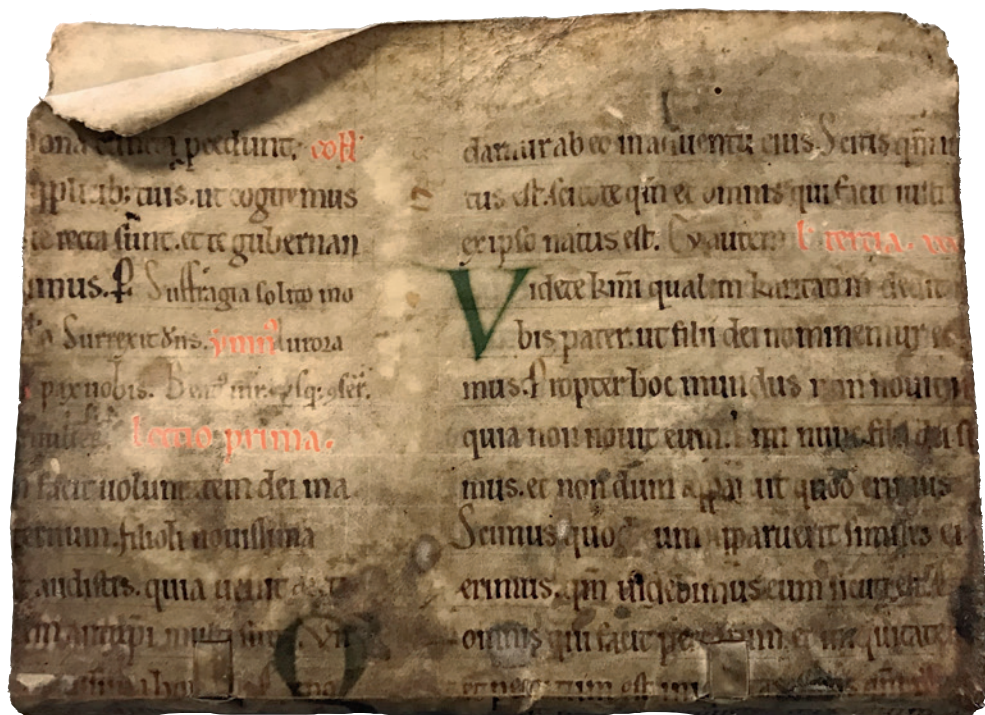
På Syddansk Universitetsbiblioteks hjemmeside findes link til Tycho Brahe <https://www.sdu.dk/da/brahe> , hvor også den scannede udgave af *De nova stella* kan findes.

Noter:

- 1 Chr. Gorm Tortzens oversættelse i *Højdepunkter i dansk naturvidenskab*. 2002
- 2 Karen Brahes Bibliotek. (J.1). Link til den scannede udgave af *De nova stella* <https://www.sdu.dk/da/brahe>. LN 429
- 3 Bruun Hansen, Gorm: Da Tycho Brahe gik i kloster – eller et billedes historie –i: *Historisk årbog for Roskilde Amt*, 2013, side 27-32, ill. Bruun Hansen, Gorm: Tycho Brahe og Roskilde –i: *Historisk årbog for Roskilde Amt*, 2011, side 11-24, ill.

Forsiden af omslagsfragmentet. Foto: Hans Michelsen.

Omslagsfragmentet indeholder passager fra Det Ny Testamente, Johannes' Første Brev, kapitel 3.
Foto: Hans Michelsen.